

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГЕОГРАФІЧНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ

У статті досліджується проблема термінологічного визначення категорії «правовий режим», що широко використовується у праві, з метою з'ясування змісту та визначення особливостей правового режиму географічного зазначення як об'єкта промислової власності.

Ключові слова: правовий режим; географічне зазначення; промислова власність.

Дмитриченко Г. Н. Понятие и содержание правового режима географического указания.

В статье исследуется проблема терминологического определения категории «правовой режим», который широко используется в праве, с целью выяснения содержания и определения особенностей правового режима географического указания как объекта промышленной собственности.

Ключевые слова: правовой режим; географическое указание; промышленная собственность.

Dmytrychenko G. M. The concept and nature of geographical indication legal regime.

In this article the problem of terminological definition of the category «legal regime» is researched, which is widely used in the law to clarify the nature and determine the peculiarities of geographical indication legal regime as the object of industrial property.

Keywords: legal regime; geographical indication; industrial property.

У ході дослідження особливостей правового режиму географічного зазначення походження товарів було встановлено, що поняття «правовий режим» не набуло належного теоретичного вивчення та термінологічної конкретизації, незважаючи на його достатньо широке використання в праві. Слід зазначити, що в ряді наукових робіт, присвячених проблематиці об'єктів інтелектуальної власності, зокрема промислової власності, науковці використовують як саму цю правову категорію, так і посилення на неї [1; 2, с. 15; 3, с. 3, 6; 4, с. 6]. Проте зміст цього поняття та його загальна правова характеристика в аспекті права інтелектуальної власності також залишаються недостатньо розкритими. Спеціального ж дослідження правового режиму географічного зазначення у вітчизняній цивілістиці не проводилося, що зумовлює потребу з'ясування як змісту поняття «правовий режим», застосовуваного щодо географічного зазначення, так і визначення його дефініції.

Що стосується висвітлення історичних аспектів обґрунтування правового режиму об'єктів промислової власності, то деякі сучасні дослідники пов'язують його формування з бурхливим розвитком у Франції після Великої буржуазної революції охорони права інтелектуальної власності. Вказують, що Декретами Конституційної Асамблеї 1791 та 1793 років уперше введено принцип автоматичної охорони, визнано особисті немайнові права автора та вперше в світі визнано принцип національного режиму охорони [5, с. 40].

Це твердження дає можливість визначити певні аспекти. Насамперед, з нього випливає обґрунтування того, що існування такого правового явища як правовий режим щодо інтелектуальної власності. По-друге, таке явище може існувати в певному виді, вимірі, як-от: «національний» правовий режим (одночасно це вказує на можливість обґрунтування або існування й інших видів, приміром, міжнародного правового режиму). По-третє, встановлення такого правового режиму обґрунтовується через категорію «принцип», тобто розглядається з позицій формування загальних (засадничих) підходів щодо опосередкування сфери правового регулювання стосовно інтелектуальної власності як певної моделі правового регулювання. По-четверте, з наведеного визначення вбачається, що зміст такого правового режиму полягає в охороні інтелектуальної власності, яка до того ж встановлюється на засадах принципу автоматичної охорони.

Вивчаючи проблему визначення поняття «правовий режим» у науці цивільного права, А. Г. Дідук звертає увагу на те, що такі представники радянської правової науки як О. О. Красавчиков та О. С. Іюффе заперечували щодо введення загального поняття правового режиму стосовно об'єктів цивільно-правових зв'язків. Сама ж А. Г. Дідук висуває гіпотезу, за якою під правовим режимом у цивільному праві пропонує розуміти «урахування» законодавцем природних властивостей і ознак, притаманних об'єкту, з якими цивільне законодавство може пов'язати певні правові наслідки [6, с. 9]. Таке визначення, на наш погляд, не формує достатнього уявлення про суть і правовий зміст даної категорії.

У частині ж заперечень класиків радянської цивілістики щодо використання досліджуваної правової категорії стосовно об'єктів цивільних прав, на наш погляд, слід брати до уваги загальне

ідеологічне підґрунтя цивілістичної науки радянської доби, що в цілому виключало існування права приватної власності. У цей історичний період для правової науки в частині регулювання відносин власності був, по суті, лише один запит – обґрунтування правового режиму державної власності. Довгий час радянське законодавство не містило і поняття інтелектуальної власності. Лише після приєднання СРСР до базових конвенцій ВОІВ (Всесвітньої організації інтелектуальної власності) з питань охорони інтелектуальної власності в Основи цивільного законодавства СРСР та союзних республік, у тому числі Української РСР, було включено нові норми щодо правового регулювання інтелектуальної власності.

Аналіз використання терміна «правовий режим» у сучасних наукових дослідженнях, зокрема стосовно промислової власності, свідчить про неоднозначність його застосування. Так, Ю. Є. Атаманова використовує цей термін у значенні правового режиму результатів творчої інтелектуальної діяльності [3, с. 3], тобто як об'єктів промислової власності, водночас веде мову про правовий режим прав промислової власності [3, с. 4, 6, 9]. З таких тверджень вбачається певний дуалізм у розумінні поняття правового режиму, що розглядається в контексті правового опосередкування об'єктів промислової власності та прав на них як окремих правових явищ, не визначаючи між ними певних правових зв'язків, що має важливе значення для регулювання правовідносин.

Андрейцева О. Б., досліджуючи питання захисту прав на об'єкти промислової власності, в сенсі загального правового режиму розглядає правову охорону [7, с. 7]. Така позиція заслуговує на увагу в контексті останнього положення щодо визнання загального правового режиму охорони прав на об'єкти промислової власності. З нього вбачається, що такий правовий режим забезпечується певними позитивними засобами визнання, утвердження, забезпечення, гарантування суб'єктивних прав на такі об'єкти. Разом з тим поза увагою залишається аспект юридичного визнання суспільного значення та правової кваліфікації самого об'єкта промислової власності.

Більш комплексно до визначення змісту поняття правового режиму об'єкта промислової власності (на прикладі комерційної таємниці) підійшла Л. Д. Топалова. Вона виходить з аналізу сутності самого об'єкта промислової власності та прав на нього, з урахуванням чого правовий режим такого об'єкта визначає через виокремлення його складових, як-от: порядок закріплення за інформацією режиму комерційної таємниці, здійснення суб'єктом господарювання відносно цієї інформації правомочностей володіння, користування та розпорядження, а також порядок охорони комерційної таємниці та захисту права на неї. Водночас як характерні риси правового режиму нею визначено: особливий суб'єктний склад, момент виникнення режиму, товарна форма [1, с. 8, 17–18]. З наведеного вбачається, що позиції автора стосовно визначення змісту правового режиму не ґрунтуються на чітких науково-методологічних засадах, не розв'язаним також залишилося питання щодо визначення сутності правового режиму. При цьому сама автор вказує на існування такої наукової проблеми [1, с. 2]. Наразі слід погодитися з Л. Д. Топаловою в тому, що правовий режим об'єкта промислової власності (комерційної таємниці) відображає специфіку регулювання відносин за допомогою різноманітних юридичних засобів та способів [1, с. 8].

Аналіз наведених наукових позицій дає підстави для таких узагальнень щодо визначення досліджуваної правової категорії, а саме: «правовий режим» об'єкта промислової власності:

- включає юридичну кваліфікацію певного об'єкта інтелектуальної власності як такого, що є промисловою власністю;
- охоплює правову регламентацію, що стосується як самого об'єкта промислової власності (як самостійного правового явища), так і суб'єктивних прав щодо нього, що опосередковують правові можливості (правомочності) володіння, користування, розпорядження;
- ґрунтується на загальних засадах охорони як самого об'єкта, так і прав на нього;
- відображає специфіку правового регулювання правовідносин, що виникають стосовно (з приводу) такого об'єкта промислової власності, що включає відповідні юридичні засоби і способи.

Для більш повного з'ясування змісту поняття «правовий режим» проаналізовано його визначення, сформульовані в рамках досліджень, проведених стосовно інших об'єктів цивільних прав.

Так, поняття правового режиму іменних пайових цінних паперів В. І. Бірюковим сформульовано в значенні порядку регулювання майнових та немайнових відносин, пов'язаних із випуском, обігом таких цінних паперів, що характеризується встановленням правового статусу правил поведінки конкретних суб'єктів і визначенням їх [8, с. 4]. Вірогідно, що така авторська дефініція є юридично некоректною, проте може бути предметом аналізу з позицій з'ясування

різних підходів щодо визначення сутності досліджуваної правової категорії. Зокрема, з неї вбачається, що категорія правового режиму певного об'єкта цивільного права співвідноситься з порядком правового регулювання відповідних суспільних правовідносин, а до його елементів належить зміст і структура таких відносин та їх суб'єктний склад.

У земельному праві поняття «правовий режим» щодо окремих земельних об'єктів визначають, як: встановлений правовими нормами порядок охорони земель [9]; встановлену нормами права можливу і належну поведінку суб'єктів відносно земель [10]; встановлений правовими засобами специфічний порядок регулювання відносин щодо здійснення прав на землі, управління ними та забезпечення особливого характеру їх охорони [11, с. 3]. Наведені визначення вказують на нормативну природу правового режиму, що у цілому кореспондується з поняттям правопорядку у певній сфері суспільних відносин. Стосовно об'єкта, що має загальносуспільне значення, встановлення правового режиму набуває змісту забезпечення охорони щодо такого об'єкта.

Утім слід звернути увагу, що в більшості наукових робіт, присвячених вивченню тих чи інших питань у контексті визначення правового режиму, уваги щодо тлумачення та з'ясування змісту самого терміна «правовий режим» не приділено [12], що, безумовно, не формує комплексного розуміння цієї правової категорії.

Енциклопедичне визначення терміна «правовий режим» (франц. *regime* – порядок, від лат. *regimen* – управління, керівництво) – особливий правовий порядок, встановлений для певних сфер суспільних відносин чи суспільства в цілому (наприклад, правовий режим земель, майна). Правовий режим виражає нерозривний зв'язок правової форми і змісту регульованих правом відносин, характеризується у цьому зв'язку моментом стабільності. Визначальною засадою правового режиму є характер його юридичної бази [13, с. 44]. Згідно з цим визначенням аналізу підлягають такі ознаки (елементи) правового режиму як форма та зміст правовідносин, а також його правова основа, тобто законодавство, що регулює такі відносини.

Визначаючи поняття інтелектуальної власності, Н. М. Мироненко вказує на правовий режим об'єктів інтелектуальної власності. Цей режим, на думку вченої, діє у межах закону, прийнятого в державі, та характеризується певними особливостями, які закріплені в нормах, що регулюють права на такі об'єкти [14, с. 705]. Така позиція, на наш погляд, є слушною та з-поміж інших вирізняється визначенням правового режиму об'єкта інтелектуальної власності через внутрішній правовий зв'язок такого об'єкта та прав на нього, що, на наш погляд, проявляється в урахуванні кваліфікаційних властивостей такого об'єкта в особливостях регламентації прав на нього.

Представлений аналіз дає підстави для таких висновків. Правовий режим географічного зазначення є складною правовою категорією, що означає встановлений законодавством правопорядок у сфері суспільних відносин, що формується стосовно використання цього об'єкта промислової власності. Правовий режим географічного зазначення як об'єкта промислової власності включає законодавче визначення: терміна «географічне зазначення», його правових функцій та юридичних властивостей як правового явища та правової конструкції; кола суб'єктів, які можуть виступати володільцями прав щодо такого об'єкта; змісту та обсягу суб'єктивного права щодо нього; змісту правовідносин, що виникають стосовно нього (правових механізмів набуття та припинення прав на такий об'єкт, особливостей його використання); його охорони та захисту прав на нього. Виходячи з того, що зміст суспільних відносин зумовлює особливості їх правового регулювання, що розкриваються у формах, засобах і способах правового регулювання, дослідження останніх в контексті аналізу правового режиму географічного зазначення набуває також важливого значення для комплексного вивчення даної правової категорії.

Слід зазначити, що деякі дослідники формування правового режиму окремих об'єктів промислової власності розглядають у контексті виникнення теорії інтелектуальних прав [1, с. 8]. На нашу ж думку, у рамках відповідної теорії відбувається формування загальних теоретичних поглядів щодо розв'язання певної правової проблеми або вирішення завдання. Це також може стосуватися й обґрунтування підходів щодо правового регулювання відповідних суспільних відносин. Натомість теоретичні підходи й положення не можуть опосередковувати правову дійсність, юридично оформлювати суспільно-правові явища. Вірогідно, що ця функція покладається виключно на право об'єктивне.

Разом з тим, загальним завданням юридичної науки, як вважаємо, є узагальнення та співставлення наукових підходів і праворегулятивних механізмів з метою пізнання суті та змісту останніх, пошуку науково обґрунтованих правових конструкцій, більш ефективних моделей механізмів правового регулювання. У такому сенсі розкривається практико-прикладне значення

правової науки. Зазначене повною мірою стосується наукового пізнання досліджуваної нами категорії «правовий режим» стосовно географічного зазначення як об'єкта промислової власності.

Список використаних джерел:

1. Топалова Л. Д. Правовий режим комерційної таємниці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Л. Д. Топалова. – Донецьк, 2006. – 20 с.
2. Коваль І. Характеристика прав на об'єкти промислової власності відповідно до загальної моделі суб'єктивного права / І. Коваль // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 6. – С. 14–21.
3. Атаманова Ю. Є. Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю. Є. Атаманова. – Х., 2003. – 20 с.
4. Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю. С. Мельниченко. – Х., 2011. – 18 с.
5. Слободенюк К. Історичний аспект становлення охорони інтелектуальної власності / К. Слободенюк // Наше право. – 2010. – № 4. – Ч. 1 – С. 38–43.
6. Дідук А. Г. Правовий режим конфіденційної інформації: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. Г. Дідук. – Х., 2008. – 21 с.
7. Андрейцева О. Б. Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. Б. Андрейцева. – К., 2009. – 20 с.
8. Бірюков В. І. Правовий режим іменних пайових цінних паперів за законодавством України і Республіки Польща (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. І. Бірюков. – К., 2009. – 20 с.
9. Годованюк А. Й. Правовий режим земель природно-заповідного фонду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / А. Й. Годованюк. – К., 2008. – 19 с.
10. Луняченко А. В. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення, які належать громадянам на праві власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / А. В. Луняченко. – К., 2002. – 16 с.
11. Петлюк Ю. С. Правовий режим земель оздоровчого призначення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Ю. С. Петлюк. – К., 2009. – 16 с.
12. Макаренко О. Ю. Правовий режим земель, наданих для використання надр : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / О. Ю. Макаренко. – Донецьк, 2011. – 18 с.
13. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 2 (Д-Й). – 1999. – 744 с.
14. Мироненко Н. М. Інтелектуальна власність. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 2 (Д-Й). – 1999. – 744 с.

* Дмитриченко Галина Миколаївна – здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України.